

**BUREAUONDERZOEK
NAAR DE ARCHEOLOGISCHE WAARDE
VAN DE LOCATIE**

**BOTERDIJK-DRECHTDIJK
TE
DE KWAKEL**

GEMEENTE UITHOORN

Colofon

SCENH-rapport cultuurhistorie 42

Opdrachtgever: Bot Bouw Initiatief BV
Titel: Bureauonderzoek naar de archeologische waarde van de locatie Boterdijk-Drechtdijk te De Kwakel, gemeente Uithoorn
Status: Definitief
Datum: 21-02-2004
Projectnummer: 05P004
Seniorarcheoloog: drs. G.P. Alders
Auteurs: drs. G.P. Alders en drs. F.G. van den Berg
Illustraties: Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland, tenzij anders vermeld

Autorisatie: drs. G.P. Alders

Datum:

ISSN: 1871-398X

© Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland, Wormer, 2004

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Het Steunpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland
Veerdijk 32
1531 MS Wormer

Telefoon 075-647 45 13
Fax 075-640 04 84
Email info@cultureelerfgoednh.nl
Internet www.cultureelerfgoednh.nl

**BUREAUONDERZOEK
NAAR DE ARCHEOLOGISCHE WAARDE
VAN DE LOCATIE**

**BOTERDIJK-DRECHTDIJK
TE
DE KWAKEL**

GEMEENTE UITHOORN

Opdrachtgever: Bot Bouw Initiatief BV
Datum: 21 februari 2004
Opgesteld door: drs. G.P. Alders en drs. F.G. van den Berg

INHOUDSOPGAVE

1.	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	5
2.	ONDERZOEKSKADER, DOEL EN OPSTELLER VAN HET ONDERZOEK	6
3.	DE HUIDIGE SITUATIE EN VOorgenomen ONTWIKKELINGEN BINNEN HET PLANGEBIED	7
4.	HISTORISCH GEBRUIK BINNEN HET PLANGEBIED	8
5.	DE BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN IN HET ONDERZOEKSGBIED	9
6.	VERWACHTE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN IN HET PLANGEBIED	10
7.	ADVIES	12
	Beknopte samenvatting van het advies	14
	LITERAATUUR- EN DOCUMENTATIELIJST	15
	AFBEELDINGEN	16
	Afbeelding 1	16
	Afbeelding 2	17
	Afbeelding 3	18
	Afbeelding 4	19

1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Datum: 21 februari 2004
Projectnummer: 05P004
Opdrachtgever: Bot Bouw Initiatief BV
Pieterstraat 16
1811 LW Alkmaar

Contactpersoon: de heer W. Huiberts
tel. 072-5200555
fax 072-5159779

Uitvoerder onderzoek: Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland
Bevoegd gezag: Gemeente Uithoorn
Locatie: gemeente: Uithoorn
plaats: De Kwakel
toponiem: Boterdijk-Drechtdijk
Kaartblad Topografische Kaart van Nederland: 31B
Coördinaten: 114,528/472,494

Kaarten onderzoeksgebied: (achterin toegevoegd)
Autorisatie: drs. G.P. Alders
seniorarcheoloog Steunpunt Cultureel Erfgoed N-Holland

2. ONDERZOEKSKADER, DOEL EN OPSTELLER VAN HET ONDERZOEK

Door Bot Bouw Initiatief werd op 1 februari 2005 opdracht verleend aan de Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland tot het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek aangaande het project Boterdijk-Drechtdijk te De Kwakel.

Dit project behelst het slopen van de bestaande bebouwing en het bouwen van een appartementencomplex zonder onderkeldering.

Het doel van het bureauonderzoek is, om in het kader van de geplande werkzaamheden in voldoende mate rekening te kunnen houden met de archeologische aspecten op deze locatie. De gemeente Uithoorn treedt op als bevoegd gezag bij dit project.

Als onderzoeksgebied is gekozen voor de bebouwde kom van De Kwakel en de omgeving daarvan. In dit gebied is tot nu toe slechts één archeologisch onderzoek in de archeologische databank ARCHIS opgenomen, zodat informatie over mogelijk aanwezige archeologische waarden voornamelijk indirect kan worden verkregen. Daartoe zijn historische bronnen over De Kwakel, met name kaartmateriaal, geraadpleegd om een beeld te verkrijgen van de ruimtelijke ontwikkeling in het verleden.

Het onderzoek is uitgevoerd door de archeologen van de Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland: drs. G.P. Alders en drs. F.G. van den Berg.

3. DE HUIDIGE SITUATIE EN VOorgenomen ONTWIKKELINGEN BINNEN HET PLANGEBIED

Het plangebied Boterdijk-Drechtdijk is gelegen in de historische kern van De Kwakel, dat op de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland is aangewezen als gebied met hoge archeologische waarde (MLA316A; zie afbeelding). Deze waarde geldt als gemiddelde voor de gehele dorpskern en kan per locatie hoger of lager uitvallen.

Binnen het plangebied (omvang ongeveer 900 m²) zullen ingrepen plaatsvinden die een aantasting van eventueel aanwezige archeologische waarden kunnen vormen. Deze ingrepen bestaan uit het slopen van de bestaande woon- en winkelbebouwing en het bouwen van een appartementencomplex, dat op heipalen zal worden gefundeerd en niet wordt onderkelderd. De vorstrand van de fundering en de aan te brengen kruipruimte zullen reiken tot ongeveer 0,8 meter beneden het maaiveld. De liftkoker in het midden van het appartementsgebouw zal echter reiken tot een diepte van ongeveer 1,5 meter beneden het maaiveld.

Aangezien er op het terrein bodemvervuiling in de bovengrond is aangetroffen, zal een saneringsplan worden opgezet. Daarbij wordt gestreefd naar geen of minimale grondafvoer.

Te verwachten is dat door de werkzaamheden de bodem zal worden geroerd tot op een diepte van ongeveer een meter, met een diepere bodemroering ter plaatse van de liftkoker.

Welke bodemroering de uit te voeren sanering met zich mee zal brengen is op dit moment nog niet bekend.

4. HISTORISCH GEBRUIK BINNEN HET PLANGEBIED

De planlocatie is gelegen in de historische dorpskern van de Kwakel. De omtrekken van deze dorpskern op de Cultuurhistorische Waardenkaart werden tijdens het vervaardigen van de kaart bepaald op basis van de begrenzing die de dorpskern van De Kwakel bezat omstreeks het midden van de 19e eeuw.

De bewoningsgeschiedenis van het gebied waarin De Kwakel gelegen is, vangt echter al aan in de middeleeuwen toen in de 11^e/12^e eeuw de veengebieden in deze streek werden ontgonnen. Door verveningen en afslag verdwenen grote delen van het veengebied, maar De Kwakel en directe omgeving bleven behouden.

Het plangebied lag nog in de 19e eeuw aan een driesprong van wateren, met ten westen van het plangebied de Kleine Drecht. Gezien het langgerekte verkavelingspatroon dat zich hier steeds vanaf de waterlopen het veen in strekt, zal het gebied in de Middeleeuwen vanuit de Kleine Drecht zijn ontgonnen. In dat geval kan worden verwacht dat er in die tijd langs de waterlopen (agrarische) bewoning geweest is. Dit zal zich dan zoals gebruikelijk op de kop van het perceel hebben bevonden. Ook het plangebied ligt op de kop van één van deze langgerekte percelen, die zich naar het oosten uitstrekken.

Direct ten noorden van het plangebied ligt de Boterdijk, die de zuidelijke oever van het water volgde. Deze dijk komt al op de topografische kaart van 1849/1859 voor. Aan de westzijde van het plangebied ligt de Drechtdijk, die op de topografische kaart van 1903 wel voorkomt, maar die van 1849/1859 nog niet.

Op het oudste kadastrale minuutplan uit 1825 is te zien dat binnen het plangebied bebouwing aanwezig was. De omtrekken van de meest westelijke bebouwing komt vrij goed overeen met die van de te slopen bebouwing Drechterdijk 1-7. Op de hoek naar de Boterdijk stond een kleiner pand, terwijl nog juist binnen het plangebied een klein deel van een derde gebouwtje stond. Verder moet een klein bouwseltje op het achtererf worden vermeld.

Aan de zuidkant grenst het plangebied aan een sloot, die voor een deel ook binnen het plangebied lijkt te vallen; hier bevindt zich juist de aanzet van een kleine brug aan de westzijde. De richting van deze sloot wijkt af van die van het overige kavelpatroon en loopt iets schuin.

Wat tenslotte nog opvalt is een sloot die ten oosten van de historische kern van De Kwakel ligt. Deze sloot vormt een onderdeel van het middeleeuwse kavelpatroon en kan oorspronkelijk in westelijke richting verder hebben doorgelopen. In dat geval zou de sloot het plangebied hebben doorkruist.

Dankzij de kadastrale minuut van 1825 is de situatie van dat moment redelijk goed in te schatten. De bewoning in de eeuwen die hieraan voorafgaan en waarvan hier waarschijnlijk ook bodemsporen te verwachten zijn, levert op dit moment nog een minder duidelijk beeld op.

5. DE BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN IN HET ONDERZOEKSGBIED

In de historische kern van De Kwakel zelf is tot nu toe nog geen archeologisch onderzoek verricht. Het dichtst bij het plangebied gelegen archeologisch onderzoek dat tot nu toe heeft plaats gevonden, betreft een booronderzoek door het ADC in 2004 (ARCHIS: OZK_ID 3253). Dit bestond uit een inventariserend veldonderzoek waarbij 20 grondboringen zijn gezet, ruim 200 meter ten oosten van het plangebied Boterdijk/Drechtdijk gelegen. Deze boringen leverden geen archeologische indicatoren op. Naar verwachting zijn zij niet illustratief voor de historische kern van De Kwakel.

6. VERWACHTE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN IN HET PLANGEBIED

De historische dorpskern van De Kwakel is op de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland als archeologisch van hoge waarde aangeduid, omdat historische kernen doorgaans bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen aanwezig zijn (Cultuurhistorische Waardenkaart, nr. MLA316A). De in De Kwakel bekende historische gegevens rechtvaardigen ook hier deze hoge archeologische verwachting.

Voor zover archeologische vondsten uit de prehistorie in dit veengebied aanwezig zijn, bevinden zij zich op de top van de pleistocene laag, dan wel op afzettingen van Calais. Deze lagen bevinden zich echter vele meters beneden het hier aanwezige maaiveld. Binnen het kader van de planontwikkeling Boterdijk-Drechtdijk met een maximale verstoringsdiepte van anderhalve meter, hoeft hiermee derhalve geen rekening te worden gehouden.

Daarentegen is de aanwezigheid van middeleeuwse bewoningsporen aan de oever van de Drecht goed mogelijk. Bij een ander bewoningslint ten noorden van Uithoorn aan de Bovenkerkerweg, werd bij archeologisch booronderzoek een middeleeuwse vindplaats aangetroffen, vermoedelijk een huisterp (Müller 2004).

Bewoning in de historische kern van De Kwakel uit later tijd is zonder meer te verwachten. Daarbij gaat het binnen het plangebied om dorpsbebouwing met bijbehorend erf, gelegen aan de Boterdijk. Van de in 1825 binnen het plangebied aanwezige bebouwing is nog niet bekend hoe oud dat toen was, maar dit kan op dat moment al enkele eeuwen bestaan hebben.

Aangezien de omtrekken van de te slopen bebouwing Drechterdijk 1-7 vrij goed overeen lijkt te komen met de omtrekken van de bebouwing op het kadastrale minuutplan van 1825, bestaat er een grote kans, dat binnen deze bouwmassa nog bouwkundige elementen van vóór 1825 aanwezig zijn.

De overige in 1825 aanwezige bouwdelen komen niet overeen met de huidige bebouwing, de fundamenten daarvan kunnen zich mogelijk nog in de bodem van het plangebied bevinden. Hetzelfde geldt voor de sloot aan de zuidkant van het plangebied, waarbij zich ook nog de aanzet van een kleine brug kan bevinden.

Verder lijkt er een kans te bestaan dat er resten van een middeleeuwse kavelsloot aanwezig zijn, die in oorsprong terug zou kunnen gaan op de ontginningsperiode in de 11e/12e eeuw. Ook zou aan de noordkant van het plangebied een deel van het aardlichaam van de middeleeuwse Boterdijk nog aanwezig kunnen zijn.

Tenslotte kunnen de archeologische waarden worden verwacht die bij een historische kern als deze behoren: bewoning voorafgaand aan datgene wat zich op de kadastrale minuut van 1825 vertoont, bewonersafval en ophogingslagen.

Kort samengevat kunnen de volgende waarden binnen het plangebied verwacht worden:

- bouwhistorische resten van vóór 1825 in een deel van de bestaande en te slopen bebouwing,
- bakstenen of houten funderingen van de hier aanwezige bebouwing uit de 19e eeuw of eerder.
- sporen van het dagelijks leven van de dorpsbevolking in de loop van de laatste eeuwen,
- ophogingslagen in de bodem van het plangebied,
- langs de noordkant van het plangebied: eventuele resten van het binnentalud van de Boterdijk,
- tevens bestaat de kans op aanwezigheid van middeleeuwse bewoningsresten uit de ontginningsperiode op deze plek langs de oever van de Kleine Drecht,
- en eventueel een middeleeuwse kavelsloot uit de 11e/12e eeuw.

7. ADVIES

De werkzaamheden in het plangebied zullen leiden tot verstoring van de bodem en daarmee ook van de daarin te verwachten archeologische bodemsporen. Deze sporen zijn voor zover op dit moment bekend in principe behoudenswaardig. Het is ter plaatse in de huidige situatie niet goed mogelijk om inventariserend veldonderzoek te verrichten waarmee de waarde nader kan worden bepaald. Gezien de relatief geringe omvang van het plangebied hoeft dit echter geen probleem te zijn.

Primair is het beleid erop gericht om archeologische waarden in de bodem te behouden, maar voor zover deze optie bij planontwikkeling niet te realiseren is, dient voorafgaand aan de uitvoering van de werkzaamheden een archeologische opgraving van de te verstoren bodemdelen plaats te vinden. Gezien de huidige regelgeving dienen de kosten hiervoor binnen de projectbegroting te worden gevonden.

Vanuit een zorgvuldige omgang met de aanwezige waarden is het noodzakelijk om voorafgaand aan de sloop van de huidige bebouwing van Drechtijk 1-7 deze eerst door een bouwhistoricus te laten onderzoeken op de aanwezigheid van bebouwingsresten van vóór 1825. Indien deze aanwezig blijken te zijn en de waarden voldoende hoog zijn, dienen deze resten te worden gedocumenteerd vóór de sloop.

Vervolgens zal de sloop in eerste instantie slechts tot op het maaiveld plaats mogen vinden om te voorkomen dat de bodem geroerd wordt. Daarna dient er voorafgaand aan alle grondroerende werkzaamheden een opgraving volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie te worden uitgevoerd om de informatie vast te leggen die niet in de bodem behouden kan blijven en door de werkzaamheden verloren dreigt te gaan.

Daarbij dient de bodem tot aan diepte van maximaal 1 meter beneden het maaiveld te worden onderzocht (en tot 1,5 meter ter plaatse van de liftkoker).

Uitgangspunt daarbij zou moeten zijn, dat de opgravingswerkzaamheden zodanig worden uitgevoerd dat de werkzaamheden kunnen worden beëindigd indien na een eerste onderzoeksfase zou blijken, dat er toch onvoldoende archeologische waarden binnen het plangebied aanwezig zouden zijn.

De door de heipalen veroorzaakte schade in de ondergrond is acceptabel mits de palen op zodanige wijze worden aangebracht, dat zo min mogelijk aantasting van de archeologische waarden plaatsvindt.

Ten behoeve van de opgraving dient een Programma van Eisen te worden opgesteld door een seniorarcheoloog, die bij voorkeur vervolgens de directievoering van het onderzoek op zich neemt. Vervolgens dient het Programma van Eisen te worden goedgekeurd door de gemeente Uithoorn als bevoegd gezag. Op basis hiervan kunnen enkele archeologische bureaus worden uitgenodigd om een offerte uit te brengen.

Vanwege de te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied, kan er geen artikel 19 lid 2 procedure worden gevoerd, aangezien de provincie Noord-Holland de aanwezigheid van archeologische belangen rekent tot speerpunt van beleid, zodat een artikel 19 lid 1 procedure vereist is.

Beknopte samenvatting van het advies

1. Kiezen voor een werkwijze waarbij zo min mogelijk verstoring van de bodem zal gaan plaats vinden.
2. De bestaande bebouwing laten controleren op de aanwezigheid van bouwhistorische resten.
3. Indien dit het geval is, deze resten laten documenteren.
4. Sloop van de bestaande bebouwing in eerste instantie slechts tot op het maaiveld laten plaatsvinden.
5. Voorafgaand aan elke vorm van uitvoerend graafwerk binnen het plangebied de te verstoren bodem door middel van opgravend onderzoek documenteren op basis van een Programma van Eisen.

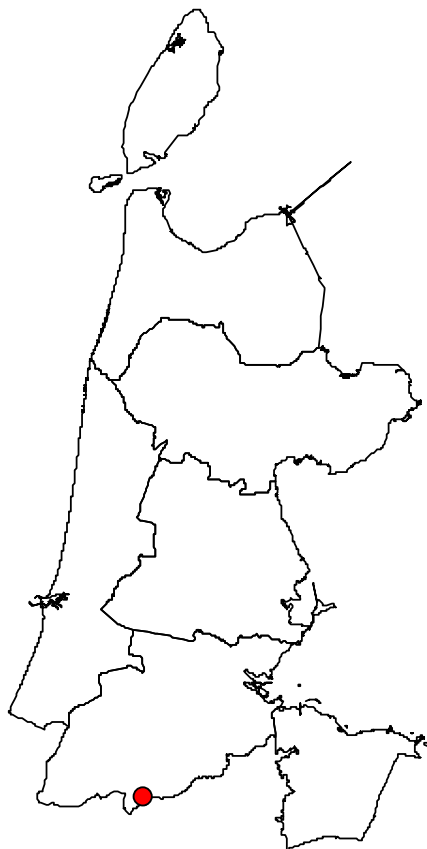
LITERatuur- EN DOCUMENTATIELIJST

- Müller, A, *Plangebied omliegging N201. Gemeenten Uithoorn en Aalsmeer. Een inventariserend archeologisch onderzoek.* Amsterdam 2004.
- Studio Sorrentina 16, *Ontwerp voor het plan hoek Boterdijk-Drechtdijk te De Kwakel (gemeente Uithoorn)*, Alkmaar 2004 [i.o.v. Bot Bouw Initiatief BV, Alkmaar]
- www.woonomgeving.nl
- Atlas van Historische Topografische Kaarten Noord-Holland. Bladen van de Chromo-topografische Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden schaal 1:25.000 1894 - 1923, Landsmeer, 2003
- Grote Historische Provincie Atlas Noord-Holland 1849-1859, 1:25.000, Groningen, 1992
- Topografische Atlas Noord-Holland 1:25.000, Emmen, 2004

AFBEELDINGEN

Afbeelding 1

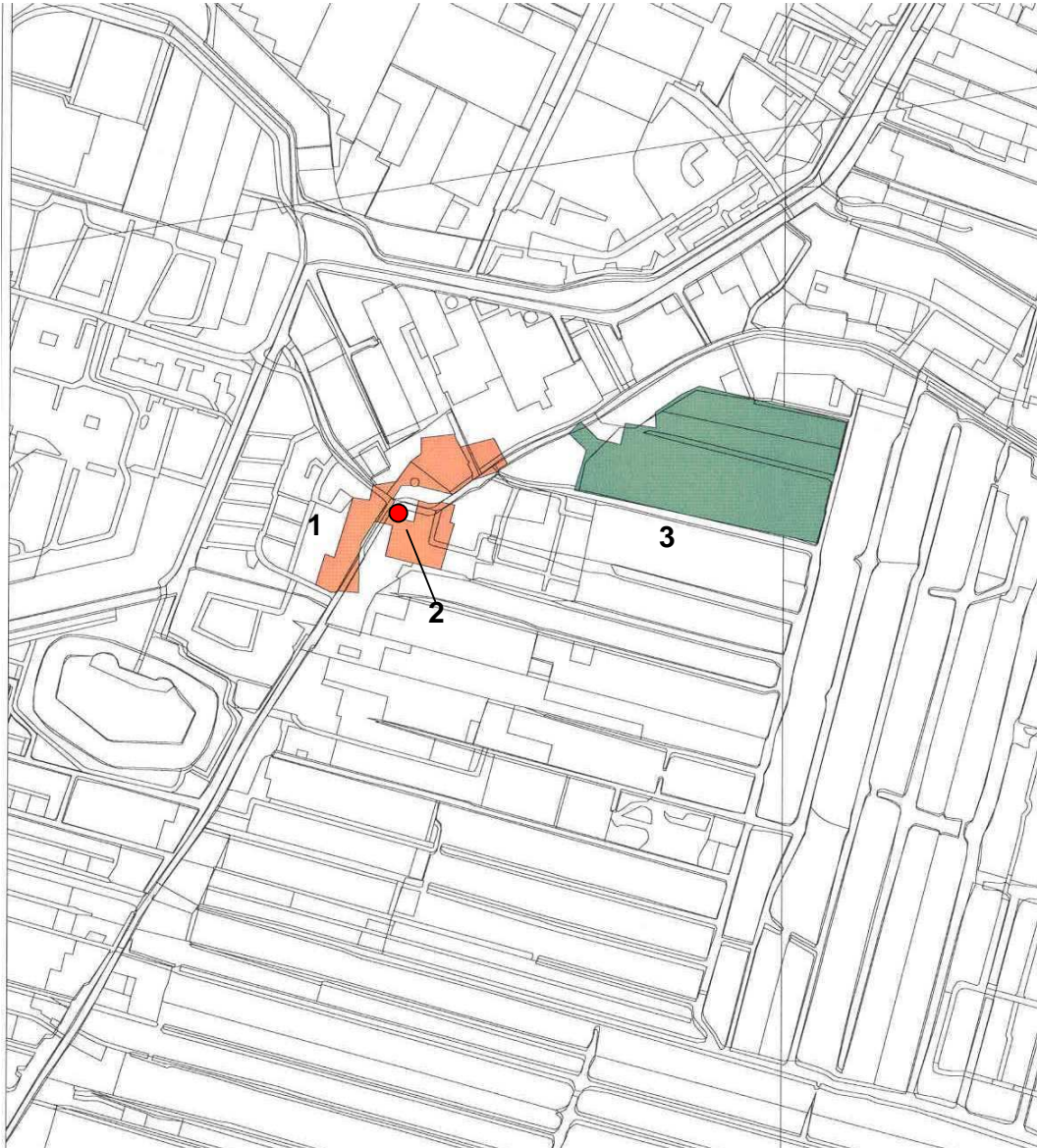
De ligging van het plangebied in Noord-Holland

Afbeelding 2

Het onderzoeksgebied rond De Kwakel waarop aangegeven de archeologische terreinen en waarnemingen.

1. gebied van hoge archeologische waarde volgens de CHW-kaart = historische kern van De Kwakel
2. plangebied Boterdijk-Drechtdijk
3. onderzoeksgebied grondboringen ADC in 2004
(ondergrond: ARCHIS)

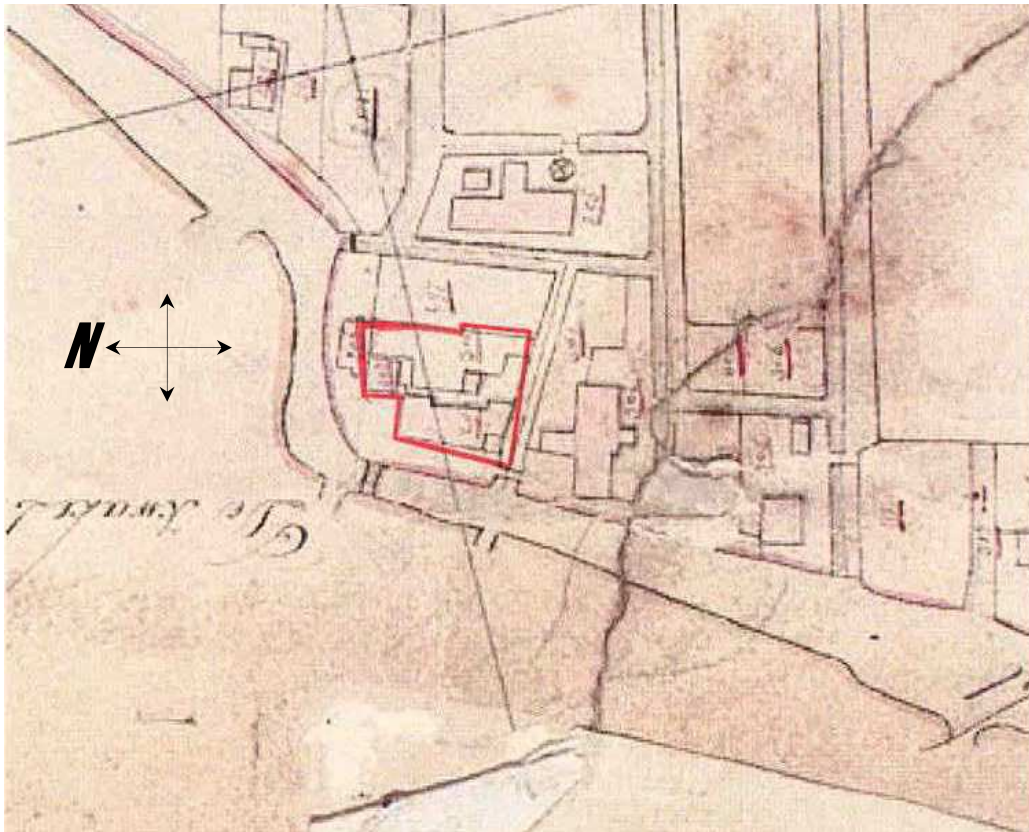

Afbeelding 3

Een deel van de dorpskern van De Kwakel op het kadastrale minuutplan uit 1825 (Uithoorn C1; F.J. Nautz).

Het plangebied is rood begrensd

(ondergrond: dewoonomgeving.nl.)

Afbeelding 4

Het plangebied in de huidige situatie, met aanduiding van de in 1825 op deze plek aanwezige bebouwing en de vermoedelijke slootpatronen; in rood is de begrenzing van het plangebied aangegeven. (ondergrond: Bot Bouw Initiatief BV)

1. bebouwing, overeenkomend met nog bestaande bebouwing
2. overige voormalige bebouwing
3. sloottracé
4. mogelijk sloottracé.

